

Tietokirjallisuuden Finlandia 2017

Valitsija Matti Röngän puhe

Kirjat kiinnostavat ihanasti.

Tai ainakin keskustelu niistä. Noteerattavaa keskustelua nimitetään nykyisin kohuksi.

Tärkeitä, rakkaita kohdellaan myös rumasti. Niinhän käy joskus, perheessä tai parisuhteessa, työpaikallakin. Kirjallisten rakkaidenkin kohussa loukataan, nimitellään, mielensä pahoittajia ja kiihvailijoita riittää, pahaa puhetta.

Finlandia-kohussa ehdolleasetetut olivat tietenkin väriä. Niitä haukuttiin, pidettiin arvottomina – mutta ei juuri nostettu nyt ulos jääneitä varjolistalle. Melkein älyllistä tohkausta käytiin siitä, onko joku ehdokas peräti sääntöjen vastainen, tietokirja ollenkaan. Jos malttoi seurata keskustelua loppuun saakka tai klikkasi alkulähteille saakka, saattoi sivistyä sillä mikä on muistelmaan ja elämäkerran ero, mitä kaikkea ”non fiction” oikeastaan suomeksi tarkoittaa.

Itse en haikaillut muita. Hyväksyin innostuneena kaikki. Taatusti valitun kuusikon ulkopuolella on hienoja teoksia – mutta vanha rekrytoijan oppi on – tärkeintä että valitut ovat hyviä ja päteviä.

Oma kohunsa kiehui minun ympärilläni. Rönkä on jäävi, salapoliisit keksivät. Turha selittää, että taatusti ensimmäisenä sen sanoin – olen jäävi, tytär yhtenä kirjoittajana 22 tekijän kirjassa – ja kysyin vakavasti osallisilta - jatkanko. Pientä ihmistä se melskaus ahdisti. Mutta kun luin kaikki ehdokkaat, tunsin että kyllä minä näitä pystyn arvioimaan.

Mietin selkeiksi myös omat kriteerini. Ajattelin, että noudatan ihan sääntöjen määritelmää – etsin – ”ansiokkaan yleistajuisen tietokirjan, joka edistää lukijoiden kiinnostusta kerronnaltaan taidokkaaseen tietokirjallisuuteen”.

Siis hyvin kirjoitettu kirja, joka on myös esineenä, valmiina tuotteena toimiva ja houkutteleva.

Toimittajuudesta puhuttiin, naristiin. Ehdokaslista on toimittajien valitsema. No, tarkasti ottaen ei – mutta niinkin voi sanoa, huonolla journalistisella tarkkuudella. Tekijöinä on toimittajia. Pitää paikkansa. Ja sitten vielä toimittaja diktaattorina. Totta.

Tunnistin teoksissa vahvaa journalistista otetta.

Se näkyy selkeänä rakenteena – ja kerronnassa journalistisena narratiivina. Klassinen tyyli - luku aloitetaan paikan, tilanteen tai maiseman kuvauksella, kohtaauksella – sitten liu’utaan asiaan, tiukempaan tietoon.

Näkyi myös journalismin heikkouksia – huolimattomuutta, yksipuolista tai laiskaa argumentointia, muka riittävää lähteytystä.

En osaa kuitenkaan pitää toimittajuutta, journalistista otetta mitenkään tietokirjallisuuden ongelmana.

Mietin toisinpäin – ehkä tämä kertoo enemmän median, journalismin ongelmista ja puutteista. Eli on paljon journalisteja, jotka haluavat tehdä intohimoisesti, laajasti, jopa syvästi - mutta siihen ei ole mahdollisuutta, tilaa, julkaisualustaa.

Luku-urakan aikana kirjat alkoivat hassusti keskustella keskenään.

Ympäristöteemat, luonto, toisaalta taloudellinen kehitys ja hyvinvointi, globalisaatio, ihmisten halu elää vauraampaa elämää... monessa kirjassa toistuivat nämä teemat, vastakkainasettelut.

Jouduin myös puntaroimaan omia arvojani ja suhdettani kirjojen tai niiden kohteiden arvoihin. Opin paljon tietoja, ja opin paljon omasta heiveröisestä moraalistani, koin syyllisyyttä, ärsyynnyin. Hyvien kirjojen tuottamia oireita.

Lopullisen voittajan valinnassa jouduin myös tiukille pohtiessani aiheen merkittävyyttä. Kävin painia parin kärkikirjan kanssa. Minun pitäisi olla tästä teoksesta innostuneempi, pohdin - koska aihe on niin tärkeä. Mutta silti päättelin - jokin vika kirjassa on, kun niin ei käynyt. Ehkä asetelma oli liian selvä tai osoitteleva, yllätyksetön. Näin täytyy ajatella.

Kiistan, tietenkin oman ahdasmielisyyteni, setämäisyyteni, henkisen jäykkyyteni. Silti – kaipaen tietokirjassakin jotain huumorin pilkahdusta, hymyä, vaikka itselle, kohteelle.

Huumori viestii myös ymmärrystä, hyväksyntää. Se on armollista. Voittajateoksen kohde on monella lailla hirmuinen. Ihmiskuntaa vihaava, logiikassaan murhaava. Hän kohtelee julmasti hevosiaan ja naisiaan. Vaikka molempia rakastaa, mutta lintuja eniten. Ja julmin, vaativin hän on itseään kohtaan.

Kirjailija häivyttää tässä teoksessa itsensä. Mikään narratiivi, kuvailu ei ole kirjailijan keksimää, vaan muiden sanomaa, kohteen itsensä kertomaa tai muistiinpanemaa. Todellakin kaikkietävä kertoja, joka ei huuda itse, vaan valikoi ja päästää muut äänet kuuluviin. Samalla - eksaktien faktojen, listojen, piirrosten, lapsen muistojen kautta - kertoja laittaa lukijan tekemään itselleen kuvan kohteesta, erikoisesta ihmisotuksesta. Lukija saa itse kotipsykologina päätellä kuinka lapsuuden kokemukset ja menetykset muovasivat ihmisen. Jyrkän. Ankan. Kirjoittaja kattaa kaiken tarjolle – ja lukija nauttii ylellisestä puffetista – vaikka suoraan verkosta poimitut kuoreet tai lapion terästä juotu järvivesi eivät maittaisikaan. Mutta on syötäväksi mustikoitakin.

Minusta vuoden 2017 paras tietokirja on Riitta Kylänpään ”Pentti Linkola – ihminen ja legenda”.